

J.M. COETZEE
MAESTRUL
— DIN —
PETERSBURG

Traducere din engleză de
MARIA BERZA

HUMANITAS
fiction

1

Petersburg

Octombrie 1869. O droșcă trecu alene pe o stradă a cartierului Obor din Sankt-Petersburg. Ajunși în fața unei case de raport înalte, vizitiul trase de hățuri și calul se opri.

Pasagerul său privi clădirea cuprins de îndoială.

— Ești sigur că acesta-i locul? întrebă el.

— Strada Svecinoini, numărul șazeci și trei, așa mi-ați spus.

Pasagerul coborî din trăsură. Era un bărbat de vârstă mijlocie, bărbos și adus de spate, cu o frunte înaltă și sprâncene groase, care îi dădeau un aer distrat și sobru. Purta un costum închis la culoare, cu o croială ușor demodată.

— Așteaptă-mă, îi spuse vizitiului.

În ciuda fațadelor murdare și cojite, casele din Obor încă mai păstrau ceva din vechea lor eleganță, deși cele mai multe deveniseră probabil locuințe de închiriat pentru funcționari, studenți și muncitori. În spațiile dintre ele, uneori chiar lipite de zidurile lor, se îngrămădeau șandramale șubrede, cu două sau chiar trei caturi, ca niște porumbare cu încăperi și cămăruțe, locuințele săracimii.

Clădirea de la numărul șazeci și trei, una dintre cele mai vechi, era mărginită pe ambele părți de astfel de șandramale. Un adevărat păienjeniș de grinzi și proptele urca până pe la jumătatea fațadei, dându-i un aer de îngrăditură. Păsările își făcuseră cuib în coturile acestor întărituri, iar găinașurile lor se scurseseră pe fațadă.

Un grup de copii care se cățarau pe proptelele din lemn ca să arunce cu pietre în băltoacele de pe stradă, iar apoi săreau

jos să le recupereze, s-au oprit din joacă pentru a-l studia pe nou-venit. Cei trei copii mai mici erau băieți; cea de-a patra, care părea să fie șefa, era o fetiță cu păr blond și niște ochi negri extraordinari.

— Bună ziua, rosti acesta. Știe careva dintre voi unde locuiește Anna Sergheievna Kolenkina?

Băieții nu au reacționat și au continuat să se holbeze la el fără să clipească. Fetița, în schimb, dădu drumul pietricelelor pe jos.

— Hai, spuse ea.

Etajul al treilea de la numărul șaiszeci și trei era un hățiş de încăperi ce comunicau între ele pornind de la un hol din capul scării. O urmă pe fetița de-a lungul unui coridor întunecos și încârligat, care mirosea a varză și a fiertură de carne, trecu de ușa deschisă a unei spălătorii și ajunse în fața unei uși vopsite în cenușiu, pe care puștoaica o deschise.

Se aflau într-o încăpere lungă și joasă, luminată de o singură fereastră la nivelul capului. Bezna dinăuntru era păstrată de o draperie grea, atârnată pe peretele cel lung. O femeie înveșmântată în negru se ridică să-l întâmpine. Avea cam treizeci și ceva de ani, aceiași ochi întunecați și sprâncene bine desenate ca și fetița, însă părul ei era negru.

— Scuzați-mi sosirea neanunțată, începu el. Numele meu... Șovăi. Cred că fiul meu a fost chiriașul dumneavoastră.

Scoase din valiză un obiect și desfăcu șervetul alb în care era înfășurat. Ieși la iveală chipul unui băiat, un dagherotip într-o ramă de argint.

— Poate îl recunoașteți, spuse, fără să-i dea fotografia s-o țină.

— E Pavel Aleksandrovici, mamă, șopti copila.

— Da, a locuit la noi, spuse femeia. Îmi pare foarte rău. Urmă o tăcere stânjenitoare. A fost chiriașul nostru din aprilie, continuă ea. Camera e așa cum a lăsat-o, la fel și toate lucrurile lui, cu excepția unora pe care le-a luat poliția. Doriți s-o vedeți?

— Da, răspunse omul cu glas răgușit. Dacă vă datora bani de chirie, e, desigur, obligația mea s-o achit.

Camera fiului său, deși era de fapt mai mult o cămară despărțită de restul apartamentului, avea intrarea ei și o fereastră care dădea spre stradă. Patul era strâns și arăta ordonat; în afară de el, în încăpere se mai aflau un scrin, o măsuță cu o lampă și un scaun. La picioarele patului era un geamantan cu inițialele P.A.I. gravate pe el. Îl recunosc: era un dar pe care i-l făcuse lui Pavel.

Se îndreptă către fereastră și privi afară. Jos, în stradă, droșca încă îl aștepta.

— Vrei, te rog, să-mi faci un serviciu? o întrebă pe fetița. Vrei să-i spui vizitiului că poate să se ducă și să-i plătești?

Fetița luă banii pe care el i-i întinsese și plecă.

— Aș dori să rămân singur o clipă, dacă se poate, îi spusese femeii.

Primul lucru pe care îl făcu după ce aceasta ieși fu să dea la o parte cuvertura patului. Cearsăfurile erau curate. Îngenuche și-și vârî nasul în perne; miroseau doar a săpun și a soare. Deschise apoi sertarele. Fuseseră golite.

Ridică valiza și o așeză pe pat. Deasupra, împăturit cu grijă, era un costum alb de bumbac. Își lipi fruntea de el. Simți, abia perceptibil, mirosul fiului său. Respiră adânc, iar și iar, gândind: duhul lui, care pătrunde în mine.

Trase scaunul spre fereastră și se așeză, privind afară. Era amurg și se înnopta repede. Strada era pustie. Timpul trecea; gândurile îi înghețaseră. *Cuget*, își spuse – acesta e cuvântul. Capul greu, ochii grei; plumb strecurându-i-se în suflet.

Femeia, Anna Sergheievna, și fiica ei cinau, așezate de-o parte și de alta a mesei, cu lampa între ele. Tăcură când intră el în încăpere.

— Știți cine sunt? întrebă el.

Femeia îl privi calm, așteptând.

— Adică știți că eu nu sunt Isaev?

— Da, știm. Știm povestea lui Pavel.

— Nu vreau să vă întrerup cina. Vă deranjează dacă las deocamdată valiza aici? O să plătesc chiria până la sfârșitul lunii. De fapt, aș vrea să plătesc și pe noiembrie. Aș dori să păstrez camera, dacă e liberă.

Îi dădu banii, douăzeci de ruble.

— Nu vă deranjează dacă mai vin din când în când, după-amiezile? E cineva acasă în timpul zilei?

Femeia șovăi. Schimbă o privire cu fetița. Deja, gândi el, îi vin idei. Mai bine și-ar lua valiza și nu s-ar mai întoarce, astfel povestea chiriașului mort s-ar încheia și ar elibera camera. Nu-i convenea să-l aibă în casă pe bărbatul acesta îndurerat, care întuneca totul în jur. Dar era prea târziu, banii fuseseră oferiți și acceptați.

— Matrioșa e acasă după-amiezile, spuse ea cu voce liniștită. O să vă dau o cheie. Pot să vă rog să folosiți intrarea separată? Ușa dintre camera chiriașului și-a noastră nu se-ncuie, dar n-o folosim de obicei.

— Scuzați-mă. Nu mi-am dat seama.

Matriona.

Preț de un ceas, cutreieră străzile cunoscute din cartierul Obor. Apoi se întoarce, traversând podul Kokușkin, la hanul unde luase o cameră mai devreme, pe numele Isaev.

Nu-i era foame. Se întinse pe pat îmbrăcat, își încrucișă brațele și încercă să adoarmă. Dar mintea îi zbura la numărul șaiszeci și trei, la camera fiului său. E acolo: stă lângă ușă, abia suflând, fixând cu privirea scaunul din colț, așteptând să se lase întunericul și să devină un alt fel de întuneric, o beznă a prezenței. Buzele îi alcătuiesc pe tăcute numele fiului său, de trei ori, de patru ori.

Încercă să arunce o vrajă. Asupra cui, a unui duh ori asupra lui însuși? Se gândi la Orfeu, mergând cu spatele-ntors pas cu pas, șoptind numele femeii moarte, înduplecând-o să iasă din măruntaiele iadului; la soția înfășurată în giulgiul din mormânt, urmându-l cu ochii orbi, morți, cu brațele inerte întinse în față, ca o somnambulă. Fără flaut, fără liră, doar cuvântul, cuvântul acela, iar și iar. Atunci când moartea taie

toate legăturile, numele este singurul care mai rămâne. Botezul: unirea dintre un suflet și un nume, numele pe care îl va purta în eternitate. Abia respirând, alcătuieste din nou silabele: *Pavel*.

Capul începe să i se învârtă. „Trebuie să plec acum“, șoptește sau crede că șoptește. „O să mă întorc.“

„*O să mă întorc*“: aceeași făgăduială pe care o făcuse când îl dusese pe băiat în prima zi de școală. *Nu te părăsim*. Și îl părăsise.

E pe cale de-a adormi. Își închipuie cum se prăbușește într-un râu de sus, de unde începe o cascadă înaltă, și se lasă absorbit în întregime de clipa prăbușirii.

Cimitirul

S-au întâlnit la bac. Când a văzut florile pe care le adusese Matriona, i s-a urcat sângele la cap. Erau micuțe, albe și modeste. Nu știa care erau florile favorite ale lui Pavel, dar oricum, trandafiri, oricât ar costa în octombrie, trandafiri roșii ca sângele, măcar atât ar fi meritat.

— M-am gândit că o să le plantăm, spuse femeia, citindu-i gândurile. Am adus o săpăligă. Sunt tufănele, înfloresc târziu. Abia acum observă rădăcinile, înfășurate într-o cârpă umedă.

S-au suit apoi pe micul bac pentru insula Elaghin, unde nu mai fusese de ani de zile. Cu excepția a două bătrânele înveșmântate în negru, erau singurii pasageri. Era o zi rece, pâcloasă. Când se apropia, un câine cenușiu și slăbănog începu să alerge în sus și-n jos pe chei, scheunând voios. Barcagiul aruncă spre el un cârlig, iar câinele se retrase la o distanță sigură. Insula câinilor, își spuse; haite întregi furișându-se printre copaci, așteptând să plece familiile îndoliate, oare ca să înceapă și ei să sape?

Ajunși la ghereta paznicului, Anna Sergheievna, pe care încă o numea în gând *proprietăreasa*, se duse să ceară informații, iar el așteptă afară. Apoi porniră pe bulevardele morților. El începu să plângă. *De ce acum?* se întrebă, furios pe sine. Cu toate astea, lacrimile erau binevenite în felul lor, un ușor vâl de orbire între el și lume.

— Aici, mamă! strigă Matriona.

Ajunseră în fața unei movile de pământ, între multe alte movile cu pari în formă de cruce înfiți în ele, de care atârnavau

niște scânduri cu numere vopsite. Încercă să-și ferece mintea ca să nu lase să pătrundă acest număr, numărul *lui*, dar nu înainte de-a vedea cifrele 7 și 4 și de-a gândi: *N-o să mai pot paria niciodată pe șapte de-acum încolo.*

Iată momentul când ar trebui să se prăbușească peste mormânt. Dar totul s-a petrecut atât de repede, movilița asta de pământ e prea ciudată, nu-i stârnește nici o simțire. Nu se încrede nici în lanțul de mâini indiferente prin care a trebuit să treacă trupul fiului său, în timp ce el era încă la Dresda și n-avea habar de nimic, ca un animal fără apăsare. De la băiatul care e încă viu în memoria lui, până la numele de pe certificatul de deces și, în sfârșit, la numărul de pe par, nu e încă pregătit să accepte trenul fatalității. *Provizorii*, își spuse: cifrele astea nu sunt finale, sunt provizorii, altfel piesa s-ar sfârși. Îndată, roata se va învârti, cifrele vor începe să se miște și totul va fi din nou bine.

Movilița are volumul și chiar forma unui trup culcat. De fapt, nu e nici mai mult, nici mai puțin decât pământul reavăn, umflat de o ladă de lemn cu un tânăr înalt înăuntru. Există ceva la care nu suportă să se gândească, ceva ce încearcă să izgonească din minte. În locul aceluși gând apare reconstituirea cumplită a ceea ce făcea el la Dresda, în timp ce aici, la Petersburg, procedurile de păstrare, numerotare, ambalare, transport, înmormântare își urmau cursul indiferent. De ce nu plutise nici măcar o boare de presimțire în aerul Dresdei? Trebuie oare ca mulțimile să piară pentru ca cerurile să se cutremure?

Printre imaginile ce revin este una cu el, în baia apartamentului din Lärchenstrasse, aranjându-și barba în oglindă. Robinetele de alamă ale chiuvetei strălucesc; chipul din oglindă, absorbit de îndeletnicire, este cel al unui străin din trecut. Eram deja bătrân, gândește. Sentința fusese pronunțată; iar scrisoarea cu sentința, destinată mie, era pe drum, trecând din mână-n mână, doar că eu nu știam de ea. *Bucuria din viața ta s-a sfârșit*: asta era sentința.

Proprietăreasa scobește o mică gaură la picioarele movilei.

— Vă rog, spuse el și făcu un gest cu mâna, iar ea se dădu la o parte.

După ce își descheie haina, își descheie jacheta, se lăasă în genunchi, apoi se aplecă stângaci înainte, până când se întinse cu totul pe pământul proaspăt, cu brațele întinse. Începu să plângă nestingherit, iar nasul îi curgea. Își șterse fața de pământul ud și își îngropă obrazul în el.

Când se ridică în picioare, avea pământ în barbă, în păr, în sprâncene. Fetița, de care uitase complet, îl privea cu ochi întrebători. Se șterse pe față, își suflă nasul, se încheie la haină. Ce spectacol evreiesc! gândi. Dar, lasă, n-are decât să vadă. Să vadă că nu suntem făcuți din piatră. Să vadă că nu există nici o opreliște.

O săgetă cu privirea pe fetiță; copila se întoarse descumpănită și se lipi de maică-sa. Înapoi în cuib! O răutate înveninată izbucni din adâncul lui către cei vii, mai cu seamă către toți copiii vii. Dacă un bebeluș nou-născut ar fi aici în clipa asta, l-ar smulge din brațele maică-sii și l-ar izbi de-un bolovan. Irod, gândi, acum îl înțeleg pe Irod. Să se termine odată cu creșterea copiilor!

Se întoarse cu spatele la mamă și la fiică. Curând, lăasă în urmă partea mai nouă a cimitirului și pașii îl purtară printre pietre funerare vechi, printre morți de demult.

Când se înapoie, tufănelele fuseseră plantate.

— Cine-o să aibă grijă de ele? întrebă ursuz.

Femeia ridică din umeri. Nu era treaba ei. E rândul lui acum, el trebuie să spună: O să vin zilnic să le îngrijesc, sau: Cel de Sus le va purta de grijă, sau, în sfârșit: Nimeni n-o să aibă grijă de ele, au să moară, n-au decât să moară.

Floricelele albe se unduiau vesele în adierea vântului.

O strânse pe femeie de braț.

— Nu-i aici, n-a murit, rosti cu glasul spart.

— Nu, sigur că nu, Fiodor Mihailovici.

Cuprins

1. Petersburg.....	5
2. Cimitirul.....	10
3. Pavel.....	14
4. Costumul alb.....	23
5. Maksimov.....	29
6. Anna Sergheievna.....	47
7. Matriona.....	61
8. Ivanov.....	72
9. Neciaev.....	85
10. Turnul arsenal.....	98
11. Plimbarea.....	114
12. Isaev.....	129
13. Travestiul.....	138
14. Poliția.....	148
15. Beciul.....	156
16. Tiparnița.....	171
17. Otrava.....	182
18. Jurnalul.....	192
19. Incendiile.....	203
20. Stavroghin.....	208